

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

SORTIDA INAUGURAL CURS 2012-2013

**SANTUARI DE NÚRIA – COLL DE TORRENEULES – REFUGI DE COMA DE VACA
LA FARGA (QUERALBS)**

15 i 16 de setembre de 2012

HORARI PREVIST

Dissabte, 15 de setembre

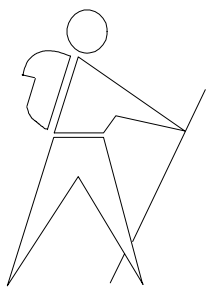
Sortida de la Plaça de l'Estació de Vilanova i la Geltrú.	9 h
Ripoll. Visita i dinar.	11 h 15 min
Sortida cap a Ribes de Fresser	15 h 30 min
Ribes de Fresser. Cremallera	16 h 30 min
Núria. Sopar i dormir a l'alberg Pic de l'Àliga	17 h 15 min

Diumenge, 16 de setembre

Alberg Pic de l'Àliga. Inici de la travessa	7 h
Punt a determinar. Reagrupament.	7 h 55 min 8 h 05 min
Coll de Torreneules. Reagrupament.	9 h 9 h 10 min
Refugi de Coma de Vaca. Reagrupament.	10 h 25 min 10 h 40 min
Pont de les Marrades. Reagrupament.	11 h 40 min 11 h 50 min
Salt del Grill. Reagrupament.	12 h 50 min 13 h
La Farga. Final de la travessa.	13 h 30 min
Sortida cap a Ribes de Freser.	13 h 45 min
Ribes de Freser. Dinar i visita.	14 h
Sotida cap a Vilanova i la Geltrú.	17 h
Vilanova i la Geltrú.	20 h

Notes.-

- ** Tingueu en compte que l'organització sempre **pot modificar aquesta previsió** d'horari en funció de com es vagi desenvolupant l'etapa (**Condicions meteorològiques**, retards o avançaments imprevistos, etc).
- ** Els vocals coordinadors de la sortida són **Isidre Poch i Ramon Casas**. En tot moment cal respectar les seves indicacions.

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

SORTIDA INAUGURAL CURS 2012-2013

**SANTUARI DE NÚRIA – COLL DE TORRENEULES – REFUGI DE COMA DE VACA
LA FARGA (QUERALBS)**

15 i 16 de setembre de 2012

DESCRIPCIÓ DE L'ETAPA

Des de l'alberg Pic de l'Àliga (2122 m) pujarem cap al torrent de Fontnegra (2210 m). Superat el torrent ens enfilarem cap al coll del Cim del Ras (2550 m) i el coll de Torreneules (2561 m) punt culminant del recorregut. A partir del coll de Torreneules baixarem cap al torrent de Coma de Vaca (2205 m) i el torrent dels Esprius (2172 m) per fer cap al refugi de Coma de Vaca (1990 m).

En sortir del refugi cal superar un petit desnivell (2055 m) i tot seguit es comença a baixar cap al torrent de Costa-rubí (1765 m) i se segueix baixant fins arribar al Freser que es travessa pel Pont de les Marrades (1553 m). A partir d'ací, travessant les gorges del Freser, s'arriba al Salt del Grill i finalment a la Farga on finalitza la travessa.

NOTES ESPECÍFIQUES PER A LA SORTIDA

- ** Dinarem a Ripoll; hi ha restaurants.
- ** Cal portar el carnet de Federat per poder gaudir del descompte en el cremallera.
- ** Des de Núria hi ha unes telecabines que pugen fins a l'alberg Pic de l'Àliga.
- ** Una vegada a l'alberg Pic de l'Àliga cal que tothom s'esperï per tal de poder allotjar-nos de manera controlada
- ** A l'alberg soparem, pernoctarem i esmorzarem. En tot moment cal seguir les normes establertes.
- ** El preu de l'alberg **inclou l'ús dels llençols**. D'altres serveis (tovalloles, bany, ...) s'han de pagar per separat.
- ** Una vegada al coll de Torreneules, si les condicions meteorològiques són favorables i l'horari ho permet, es valorarà la possibilitat de pujar al cim del Torreneules (el temps estimat per pujar i baixar des del coll són uns 45 minuts). Si hi ha un grup que opta per fer aquesta ascensió, amb l'autorització dels responsables de la sortida, el reagrupament amb la resta dels participants es farà al refugi de Coma de Vaca.
- ** Tot i que la previsió és poder dinar a Ribes de Freser cal que tothom porti el menjar necessari per si s'ha de dinar pel camí abans de finalitzar el recorregut en cas que s'allargui el temps previst.
- ** No hi haurà canvi d'autocar; així doncs, no hi ha cap problema a deixar-hi coses per a tenir-les a mà diumenge en arribar.

RIPOLL

El terme municipal de Ripoll adquirí la configuració actual amb l'annexió del terme de la Parròquia de Ripoll el 1975, ja que abans era força reduït, amb només 10,2 km². El municipi limita al nord amb Ogassa, al nord-est amb Sant Joan de les Abadesses i Vallfogona de Ripollès, a l'est amb Vidrà (Osona), al sud amb Santa Maria de Besora (Osona) i a l'oest amb les Lloses i Campdevàrol. S'estén vers el nord fins als contraforts meridionals de la serra de Sant Amanç, vers el sud-est fins a la serra de Milany i a l'oest fins a les serres del Catllar i de Sant Marc.

El terme és molt muntanyós, amb altituds que arriben als 1.128 m a Puigbò, 1.118 m al puig del Catllar, 1.011 m al puig Duran o als 1.057 m del turó de Sant Bartomeu. Tenint en compte que el territori és tan accidentat, la vida es concentra al voltant dels dos rius principals (el Freser i el Ter), que són els que drenen el terme i on van a parar diversos cursos d'aigua. Tot plegat fa que el territori sigui una zona rica en aigües.

La vila de Ripoll és el cap de municipi i també el cap de la comarca del Ripollès. Situada a la confluència del Ter amb el Freser (les dues valls que articulen la comarca) no és estrany que aquesta localitat hagi tingut una gran transcendència històrica, sobretot en època medieval. Com a testimoni d'aquell temps ha restat el monestir de Santa Maria de Ripoll.

El nucli urbà de Ripoll ha anat englobant algunes colònies industrials i també antics nuclis de població que abans estaven separats físicament de la vila. Així, les colònies d'Agafallops i de la Caseta Pigrau es van annexar primer al llogaret dels Brucs i aquest, alhora, amb Ripoll. Altres nuclis de població del terme són el llogaret de Rocafiguera, que actualment forma una conurbació amb la Colònia Noguera i la Colònia Sorribes, el veïnat de Rama i el llogaret d'Ordina, que té un important sector de poblament disseminat. La Colònia de Santa Maria fou antigament un dels nuclis del terme. La resta del terme està format per població disseminada.

Dins el nucli antic destaca la Plaça Gran, passat el pont del Freser, a l'entrada de la vila vella, que té un costat porticat i antigues cases senyoriales, com la casa Oriola (convertida en Hotel Monestir). Més al centre hi ha la plaça de Sant Eudald, que ocupa el solar de l'antiga església dedicada a aquest sant (les seves relíquies foren portades a Ripoll el 978 i esdevingué patró de la vila), església que fou arrasada el 1936; les relíquies, que es troben conservades en una magnífica urna de plata, amb un bust del sant damunt, obra d'orfebreria del 1670, es veneren ara en una capella del monestir.

La parròquia de Sant Pere, consagrada el 890 pel bisbe Gotmar i renovada el 977, fou restaurada de nou a mitjan segle XI, amb un edifici de tres naus, acabat en tres absis (un d'ells dedicat a sant An-

dreu), dins el més pur estil romànic (segle XI). A la façana de ponent hi ha adossat un cos rectangular que, segons E. Junyent, pertany a la primitiva església de Sant Pere, i seria, per tant, pre-romànica. Xavier Barral, però, ho nega tot dient que devia ser del segle XI.

La gran expansió que experimentà la vila a partir del segle XVII amb la indústria d'armes i claus motivà la creació de nous carrers i barris; s'eixamplà aviat el sector comprès entre el nucli antic i el Freser, i a l'esquerra del Ter es formà el raval de l'Hospital (al voltant de l'antic hospital fundat el 1626), que es perllongà modernament amb l'estació del tren on es bifurquen les línies que van a Puigcerdà i a Sant Joan de les Abadesses; a la dreta del Freser hi ha el raval de Can Víctor, que s'estén aigua avall.

Al llarg dels segles XVIII i XIX la vila va patir greus destrosses com a resultat de diversos episodis bèl·lics que hi van tenir lloc; un dels més cruels va ser el setge dels carlins el 1839.

El monestir de Ripoll

El monestir de Ripoll, un dels grans centres de repoblació de la Catalunya Vella a l'alta edat mitjana (per això ha estat anomenat, de la Renaixença ençà, el Bressol de Catalunya), fou fundat pel comte Guifre el Pelós vers el 879, quan iniciava des del Ripollès la campanya de recuperació de les terres osonenques per unir els seus dominis patrimonials d'Urgell i de Cerdanya amb els comtats de Barcelona i de Girona, que li havien estat concedits el 878. L'erigí a la confluència del Ter i el Freser.

El comte encomanà la nova casa monàstica al prevere Daguí, de Gréixer, que en fou el primer abat vers el 880 i fins el 902, i dotà amb importants predis de les valls de Ripoll i de Sant Joan el nou cenobi, per al qual destinava com a futur abat el seu fill Radulf (que més tard preferí ser bisbe d'Urgell). Poc després, el 885, la fundació pel mateix Guifré del nou monestir de Sant Joan de Ripoll (després, de les Abadesses) privà el de Ripoll de part de la primitiva dotació (la divisió d'ambdós patrimonis es trobava a la Ribamala, prop del Ter). Però el monestir rebé aviat noves dotacions al Berguedà, a la Cerdanya, a Osona, al Bages, al Gironès, a la Noguera, etc. , és a dir, a tots els territoris senyorejats per Guifré i els seus successors, que li permeten la ràpida creixença que el convertí en el més important de Catalunya, durant molts segles.

El 888 es consagrà l'església de Santa Maria, el 935 es reféu i es consagrà una segona església, i el 977 Arnulf, abat de Ripoll i bisbe de Girona, féu consagrar encara una nova església, que el 1032 el bisbe i abat Oliba amplià amb un transsepte amb set absis i dos campanars i consagrà de nou. El 890 es consagrà la veïna església de Sant Pere, com a parròquia dels servents i dels homes establerts a la vall. Aquesta església era propietat del cenobi (els abats de Ripoll arribaren a ser senyors i barons de 15 parròquies, que s'integren quasi exclusivament, llevat d'Alpens i Borredà, en els actuals municipis de Ripoll (amb l'antic de la Parròquia de Ripoll), Campdevànol, les Llosses i Viladonja; Molló, Setcases i la vall de Núria també depenien de Ripoll, però aquests territoris no es consideraven integrats a l'administració de la baronia del monestir).

El 888 es consagrà l'església de Santa Maria, el 935 es reféu i es consagrà una segona església, i el 977 Arnulf, abat de Ripoll i bisbe de Girona, féu consagrar encara una nova església, que el 1032 el bisbe i abat Oliba amplià amb un transsepte amb set absis i dos campanars i consagrà de nou. El 890 es consagrà la veïna església de Sant Pere, com a parròquia dels servents i dels homes establerts a la vall. Aquesta església era propietat del cenobi (els abats de Ripoll arribaren a ser senyors i barons de 15 parròquies, que s'integren quasi exclusivament, llevat d'Alpens i Borredà, en els actuals municipis de Ripoll (amb l'antic de la Parròquia de Ripoll), Campdevànol, les Llosses i Viladonja; Molló, Setcases i la vall de Núria també depenien de Ripoll, però aquests territoris no es consideraven integrats a l'administració de la baronia del monestir).

A partir de mitjan segle X es formà dins el monestir un important escriptori al qual donà un gran impuls l'abat Oliba (1008-46), on es copiaren llibres litúrgics i pietosos, de gramàtica, matemàtiques i altres ciències, a més d'algunes famoses bibles miniades, com les conservades a París i a la Biblioteca

Vaticana. També foren fruit de l'escriptori un seguit d'importantes obres historiogràfiques, com els *Cronicones Rivipul-lenses*, el *Carmen Campidoctoris* (1098-99, sobre la figura del Cid), la *Brevis historia monasterii Rivipullensis* (1147) i diverses redaccions dels *Gesta comitum* dels comtes de Barcelona i reis d'Aragó. També s'hi conreà la poesia en llatí i en provençal. En aquest sentit, Nicolau d'Oliver estudià i donà a conèixer el 1926 un conjunt de poesies de temàtica diversa (lloances dels comtes i abats, epitafis, etc.), entre les quals sobresurten un grup de belles composicions amoroses, d'autor desconegut, anomenat correntment l'Anònim Enamorat de Ripoll, conservades en un manuscrit de l'escriptori ripollès, però originàries, potser, d'alguna escola de l'interior de França o potser de Lorena. L'empenta religiosa del cenobi es reflectí en les nombroses fundacions i filials creades pel monestir de Ripoll, com Gualter, Sant Pere Gros, a Cervera, Santa Maria de Meià, el Coll de Panissars, Banyeres i Sant Quintí de Mediona; destaca per damunt d'aquestes la fundació de Santa Maria de Montserrat, el gran monestir benedictí català, fill i hereu de l'espiritualitat ripollesa.

A mitjan segle XI hi hagué un període de torbacions a causa d'un seguit d'abats intrusos, posats per interessos feudals, i per culpa de les depredacions fetes per nobles veïns i pels mateixos comtes de Besalú, protectors de la casa. El comte Bernat II de Besalú intentà resoldre aquesta situació unint el cenobi, l'any 1070, al de Sant Víctor de Marsella, monestir que era aleshores un dels capdavanters de la reforma romana o gregoriana que lluitava contra la simonia i la subjecció de l'Església al poder dels laics. El 1169, quan el monestir tenia 75

monjos, trencà la dependència amb Marsella, i tingué encara un segle de força vitalitat.

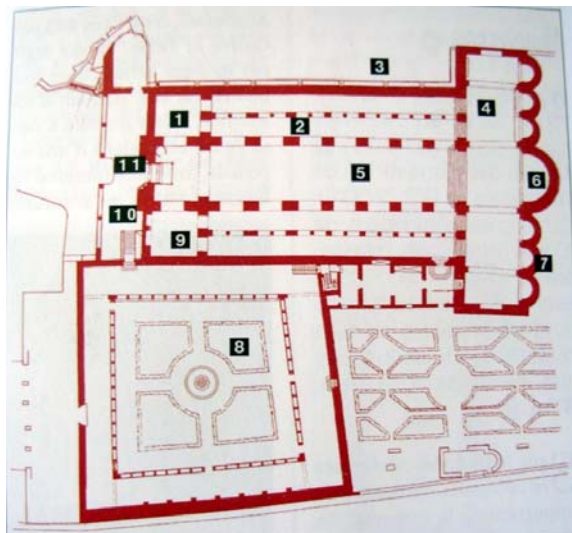
Al segle XIII començà el seu declivi, tot i ser encara durant alguns segles el monestir de més prestigi dins la Congregació Claustral Tarraconense, de la qual formà part des de la seva creació (1215). Des de mitjan segle XIV s'accentuà l'estancament i la davallada del monestir, a causa del despoblament general del país, de la pèrdua de Montserrat, que s'independitzà el 1402, i del fet, sobretot, que la casa comencés a ser dirigida per abats comendataris, a partir del 1460. L'esperit reformista recollit en els decrets del concili de Trento i en els capítols de la Congregació Claustral del 1563 i el 1566 retornà l'abadia als abats regulars, i es reorganitzà la vida monàstica, però el monestir ja no recuperà l'esplendor antiga, i al moment de la seva exclaustració i destrucció (1835) només tenia 18 monjos. El conjunt monumental de Ripoll és format per l'església, amb la magnífica porta, i alguns elements antics guardats al claustre i en una antiga capella o dependència dins l'atri que precedeix la basílica.

La majoria dels edificis monàstics desaparegueren amb l'incendi del 1835 i durant el llarg període d'abandonament, que perdurà fins el 1878. Aquest darrer any la Comissió de Monuments de la Diputació de Barcelona i l'Associació Catalana d'Excursions Científiques iniciaren una campanya per a la revaloració de les restes del monestir. L'obra de restauració no començà, però, fins el 1886, gràcies a la decidida actuació del bisbe de Vic Josep Morgades, que fou l'ànima de tota l'empresa. Es feren subscripcions públiques (encapçalades amb una aportació material i amb una bella inscripció dedicatòria en llatí del mateix papa Lleó XIII) i es reclamà l'ajuda oficial, que fou, però, molt inferior a les aportacions de les entitats culturals i del poble. L'obra es limità a la reconstrucció de la basílica i de la part caiguda del claustre, i s'acabaren de demolir les restes de les edificacions monàstiques, excepte unes dependències properes al claustre, que s'adaptaren per a la casa de la vila. Dirigida per l'arquitecte Elies Rogent, que intentà de refer l'antiga basílica d'Oliba amb els criteris medievalistes propis del Romanticisme arquitectònic i les limitacions de l'època, la restauració es ressent d'aquestes premisses, i resulta

excessiva. El 10 de juliol de 1893 fou consagrada solemnement la nova basílica, en una gran festa que reuní les personalitats eclesiàstiques i intel·lectuals del país; en aquesta mateixa ocasió, al claustre, davant tots els presents, el bisbe Morgades coronà amb llorer Jacint Verdaguer com a poeta de Catalunya.

L'església correspon, efectivament, a l'aixecada per l'abat Oliba, però al llarg del temps ha sofert modificacions substancials; la primera a mitjan segle XV, després que el terratrèmol del 1428 enderroqués una bona part d'un dels campanars que flanquegen la façana i caiguessin les antigues voltes romàniques, que foren reemplaçades per unes altres de gòtiques; i la segona i més important el 1830, moment en què les cinc naus primitives foren reduïdes a tres i tot l'interior fou recobert amb revestiments i motllures de guix, sota els imperatius dels nous gustos neoclàssics.

La part més genuïna és la del creuer i els set absis del segle XI, tot i que la part superior de l'absis central i el cimbori, que s'alça a la intersecció de la nau principal i el creuer, són una pura invenció de l'arquitecte restaurador –qui, segons ell mateix confessa, s'inspirà en el cimbori de la veïna església de Sant Jaume de Frontanyà–, igual com la volta aplanada de la nau central i de les pilastres i les columnes que separen les naus laterals. El total de la nau central té 60 m de llargada i 9 m d'amplada. Hom modificà el darrer pis i els merlets que coronen l'únic campanar que resta sencer, com també es féu de nou el coronament del campanar mutilat a la banda esquerra de la façana.

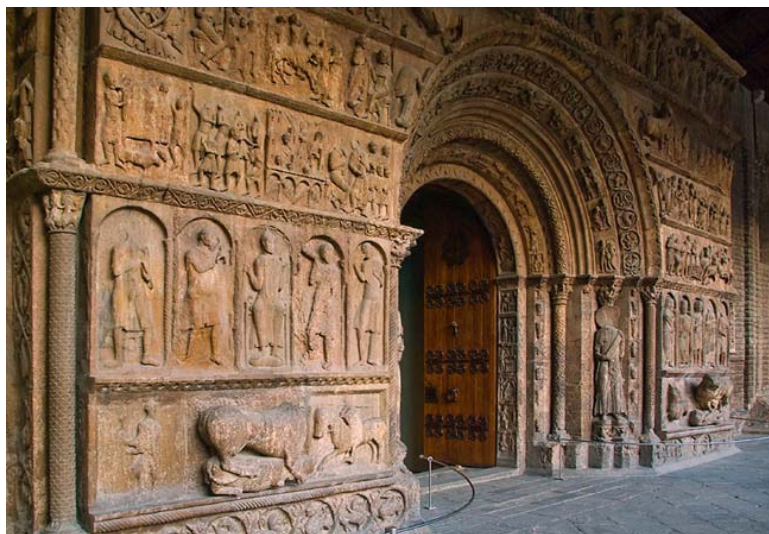
En el creuer i en els murs interiors de la nau central es troben les tombes comtals de molts dels comtes de Besalú i de Barcelona, de Guifre el Pelós a Ramon Berenguer IV (les despulles comtals sofriren profanacions en la destrucció del monestir, el 1835, i en la guerra civil de 1936-39). La tomba definitiva de Guifre el Pelós, inaugurada el 1982, és a l'extrem esquerre del creuer. A l'extrem oposat hi ha la tomba de Ramon Berenguer III el Gran, formada per una gran urna del segle XII, amb relleus que representen la mort i les exèquies del comte, i situada dins un arcosoli sostingut per capitells del segle X que corresponen a l'anomenat estil califal; el relleu del comte a cavall a la part superior de l'arcosoli és una obra moderna de Josep Llimona.

Al braç esquerre del creuer, prop de la tomba de Guifre el Pelós, hi ha el monument commemoratiu de Ramon Berenguer IV el Sant, de qui es perderen les restes el 1835. Altres tombes, menys vistents, són les de Bernat I Tallaferró i d'altres comtes i comtesses i magnats de la casa de Besalú.

Durant els anys 1960 i 1970 es van fer excavacions al presbiteri i a la part dreta del creuer, a la recerca d'una hipotètica cripta que de fet no existia; en canvi, aparegueren una quarantena de tombes. Les que hom trobà al nivell superior, de tipus antropomòrfic, són, almenys en part, anteriors al 1032, data de consagració de l'església romànica, ja que moltes foren trencades en fer-se els murs d'aquesta construcció. Al nivell inferior aparegueren tombes de lloses o d'obra, que els autors de l'excavació daten als segles IX i X.

La portalada ripollesa és, sens dubte, l'obra d'escultura romànica més important del país, malgrat la degradació de la pedra amb què fou construïda a mitjan segle XII. La seva complexa decoració, que fou definida per Jacint Verdaguer com la 'Bíblia impresa a Catalunya', es divideix en set franges horitzontals, on es desenvolupen diverses escenes bíbliques i allegòriques; la part superior, sobre l'arc del portal, representa l'Església triomfant entorn del Pantocràtor o Déu Omnipotent, envoltat dels símbols dels evangelistes i dels 24 vells de l'Apocalipsi, conjunt molt ben conservat i amb restes de la poli-

cromia original, que abans decorava tota la portalada; al centre hi ha escenificats diversos exemples que cal seguir a la Terra per arribar a Déu, i a la part inferior, personatges destacats que simbolitzen l'Església militant.

A sota, a la part més malmesa, hi ha representacions d'animals fantàstics i dels set pecats capitals. El portal té a banda i banda dues imatges, força mutilades, de sant Pere i sant Pau, i a l'arc que s'inicia damunt d'elles hi ha escenes de la vida de tots dos apòstols. L'intradós de l'arc contigu a la porta té una interessant interpretació dels dotze mesos de l'any, amb escenes de la vida rural pròpies de cada mes. La resta dels arcs són ornats amb entrelleços i altres relleus (dos arcs descansen sobre columnetes).

Tota la portalada, molt ben emmarcada per ornaments escultòrics, va precedida d'un atri o porxada d'època gòtica. S'han fet diversos estudis per tal d'intentar conservar i protegir de la degradació els elements escultòrics de la portalada. El 1971 es va engegar una restauració amb la finalitat de consolidar, netejar i restaurar diversos elements arquitectònics. El 1973 es va procedir a tancar l'atri amb vidres a fi d'evitar el canvi brusc de temperatura que malmet encara més la pedra, la qual ha patit un greu procés de desintegració, molt ràpid. Del 1981 data el projecte de sanejament dels voltants de l'església a fi de protegir tot el conjunt, i especialment les parts més afectades per l'anomenada malaltia de la pedra. En el decurs dels anys 1970 i 1980 es van fer diversos estudis sobre la composició de les pedres per tal d'arribar a trobar la forma d'aturar el procés de degradació.

Els estudis indiquen que la contaminació i l'excessiva humitat de la comarca, unides a la mala qualitat de la pedra, són fets determinants en la seva degradació. El 1992 es proposaven dues solucions per a la portalada. D'una banda traslladar-la a un lloc on fos possible un tractament adequat i crear unes condicions ambientals correctes. D'altra banda, crear in situ un microclima adequat per retardar el seu engrunament. El 1993 es trià aquesta segona opció.

El claustre se situa a la part meridional de la basílica; començat a la fi del segle XII, en temps de l'abat Ramon de Berga (1172-1205), no es continuà fins dos segles després, en temps de l'abat Galceran de Besora (1381-83) i del seu successor Ramon Descatllar (1383-1408), i la galeria superior no es completà fins al principi del segle XVI. Tot i la diferència d'èpoques, el conjunt presenta una certa unitat, per tal com foren sempre respectades les proporcions inicials. Però la iconografia i la temàtica de les parts escultòriques, especialment els capitells, revela clarament la diferència cronològica i l'evolució d'estils. La part més antiga i genuïna és l'ala paral·lela a la nau de l'església, amb 13 arcs semicirculars ornats amb motlures de motius exuberants, entre els quals apareixen caps petits; els capitells s'inspiren en l'estil corinti clàssic, amb fullatges, o bé en temes iconogràfics propis de l'estil carolingi o dels voris i teixits de l'època, amb animals afrontats, monstres i altres temes del bestiar, decoració que ha donat nom a l'escola d'escultura ripollesa estesa a Lluçà i a moltes portades romàniques de l'època. En

els capitells i àbacs fets a partir de la fi del segle XIV apareix l'escut de Catalunya entre fileres de fullatges, Sant Jordi matant el drac, Neptú amb nàiades, un pelicà, la falla del lleó que caça, grups de músics, etc. Els capitells del pis superior imiten la iconografia antiga.

Els capitells del claustre foren tractats el 1964 amb un sistema de consolidació profunda, ja que eren afectats per la mateixa malaltia que la pedra de la portalada. Aquesta tècnica, basada en una dissolució de resina acrílica eixugada amb infrarojos que s'injecta a la pedra i que es complementa amb una impermeabilització a base de cera d'abella, ha estat fins ara la tècnica que ha donat millors resultats a l'hora de tractar el conjunt escultòric de Ripoll.

RIBES DE FRESER

La vila de Ribes de Freser (912 m) va néixer a l'empara del castell dit de Sant Pere, i entorn de l'església parroquial de Santa Maria. El lloc i les cases de Ribes són esmentats l'any 982, però no se'n sap ni l'origen ni la primera evolució; només se sap que l'any 1370 era un lloc reial.

Aquesta població es troba en la confluència de tres rius (el Freser, el Segadell i el Rigard), i emparada per altes muntanyes, que la protegeixen dels freds excessius, com la serra del Castell i el Puig Cornador, al nord, Mont-roig a llevant, els contraforts del Taga, cap a migdia, i les penyes de Sant Antoni o muntanya d'Ortellfret, a ponent.

La població té tres sectors ben definits: el sector nou, que en trets generals és el que s'estén al llarg de la carretera de Puigcerdà; la part baixa, unida a l'anterior per un pont sobre el Rigard i que s'estén entre aquest riu i el Freser; i el sector antic o alt, amb un pont sobre el Freser, que s'allarga vers l'antic castell on hi hagué l'església de Sant Pere.

La gran renovació que ha sofert la població en temps moderns li ha fet perdre el tipisme dels pobles de muntanya. Al principi del segle XX la vora del Freser fou urbanitzada, amb la construcció del passeig d'Àngel Guimerà, amb la idea de convertir-lo en una ciutat jardí. Dintre d'aquesta concepció foren bastits els dos xalets Sau (1934), obra de l'arquitecte Josep Riera i Regué, i el xalet Morera. Ribes és una agradable vila amb carrers estrets de cases desproporcionadament altes, hotels, bancs, comerços i un trànsit notable de gent i automòbils, sobretot en la carretera de Puigcerdà, que forma l'eix de la vila.

Hi resten encara, però, alguns carrerons típics, com l'antic carrer de la Cerdanya, amb un fort pendent per on passava l'antic camí de la Cerdanya. Aquest carrer acabava a l'indret de la capelleta de Sant Cristòfol, que encara existeix. La pietat dels antics habitants havia fet construir capelles a les quatre sortides de la població: la de Sant Cristòfol, ja esmentada; la de Gràcia, desapareguda i substituïda per una petita capelleta allotjada en una de les últimes cases del carrer, a la carretera de Pardines; la del Roser, al camí de Ripoll; i la dels Desemparats, al de Núria.

D'entre les edificacions més interessants del nucli de Ribes cal destacar les antigues Escoles Municipals, edifici de la plaça del Mercat, bastit el 1899 segons un projecte de l'arquitecte Antoni Coll i Fort, que fou transformat en caserna de la guàrdia civil. Les Escoles Públiques, situades al passeig d'Àngel Guimerà, i bastides el 1924 segons un projecte de l'arquitecte Jeroni Martorell. La casa del carrer de Núria, edifici d'habitatges construït el 1935 segons plànols de l'arquitecte J. Danés i Torras. Un xalet de la carretera de Barcelona, modernista, bastit el 1917 per l'arquitecte Antoni Coll i Fort. I la font de la Margarideta, situada prop de l'estació del cremallera, i projectada per Josep Danés i Torras el 1933. Pel que fa a l'arquitectura industrial cal esmentar l'estació del cremallera de Núria (1929), obra, probablement, del darrer arquitecte esmentat, i La Paperera del Freser (1947), al carrer de les Eres, sobre el Freser, molt malmesa per les reformes posteriors.

L'església parroquial de Santa Maria, documentada al principi del segle XI i que és centre de l'arxiprestat de Ribes, és una església moderna que va reemplaçar la que fou destruïda el 1936. És un edifici modern, de línies parabòliques i decoració pictòrica, situada al centre de la població, al carrer Major, que comunica la carretera N-152 amb la que va a Queralbs. De la primitiva església romànica resten tres absis, molt restaurats, adornats exteriorment amb arcuacions llombardes i un fris de dents de serra, que actualment són capelles laterals de la nova església. Tot es troba en bon estat de conservació. Al Museu Episcopal de Vic es conserva un fragment del cimbori romànic procedent de la primitiva església de Ribes, amb un Pantocràtor al centre i amb grups de dos àngels als quatre costats, que és una magnífica mostra de la pintura romànica del segle XII.

El que resta del castell de Ribes es troba dins del nucli urbà de la vila, a uns 100 m vers tramuntana del carrer de Nostra Senyora de Gràcia (que en sortir del poble esdevé carretera de Pardines) tot just

passat el pas a nivell del cremallera que mena a Núria. El castell és situat damunt un petit turó a tocar del camí del cementiri, i segons sembla prengué d'una capella pròxima el nom de castell de Sant Pere. Hom data les restes d'aquest castell als segles XIV i XV, però algun parament podria datar-se al segle XII.

EL SANTUARI DE NÚRIA

Les valls de Núria són esmentades ja el 1087, any en què Guillem de Cerdanya autoritzà el monestir de Ripoll a pasturar-hi el bestiar. El 1162 hi havia un hospital, per a refugi de vianants i pastors, amb la capella, dedicada a Santa Maria.

Segons la tradició, l'ermità sant Gil, procedent del desert de Fosses Marianes (Nîmes) sojornà tres o quatre anys a la vall de Núria, on bastí una capelleta en una cova i hi deixà l'actual imatge (en realitat dels s. XII-XIII), una campana, una olla i una creu, i tot això fou descobert per un pelegrí vingut de Dalmàcia, Amadeu, vers el 1072. als segles XIII i XIV un prevere i un o més donats tenien cura de l'hospital i de la capella; s'hi havia fundat una confraria que rebé indulgències papals el 1162, el 1338 i el 1638.

L'hospital i la confraria posseïen béns territorials a la Cerdanya i al Ripollès. El terratrèmol del 1428 destruï la capella i l'hospici, que fou refet el 1449 per un privilegi de la reina Maria, i el 1460 pels veïns i pel rector de Queralbs, que des d'aleshores tingueren cura del santuari. La primera capella de Sant Gil, basada en la tradició, fou bastida el 1615. El santuari fou reconstruït en 1640-48, i hi fou afegit un cambril el 1728.

Contribuí a la seva popularitat l'obra de Francesc Marès Història i miracles de la sagrada imatge de Nostra Senyora de Núria, escrita poc abans del 1666 i reimpressa moltes vegades fins a la fi del s. XIX, model en el seu gènere i a la qual s'anaren afegint nous miracles a cada edició.

Modernament ha estat renovada l'església, sobretot a la part frontal. Hi ha una albergueria, amb capacitat per a 600 persones, i un hotel (160 places). El 1967 fou coronada canònicament la Mare de Déu. És considerada patrona dels pastors pirinencs (cada any se celebra un concurs de gossos d'atura) i és invocada contra l'esterilitat femenina (les dones, tradicionalment, posen el cap dins l'olla).

BIBLIOGRAFIA

- ** Ripoll
<http://www.ripoll.cat/>
- ** Ribes de Freser
<http://www.ajribesdefreser.cat/>
- ** Santuari de Núria
http://www.valldenuria.com/website_valldenuria/cat/nuria_santuari.asp
- ** El cremallera de Núria
<http://www.trenscat.com/nuria/>
http://www.valldenuria.cat/website_valldenuria/cat/cremallera.asp
- ** Enciclopèdia Catalana
<http://www.enciclopedia.cat/>
- ** Institut Cartogràfic de Catalunya
<http://www.icc.es/>

Agustí Poch. Setembre 2012

